

MORGAN LE FAY U SREDNJOVISOKONJEMAČKOM ARTURIJANSKOM ROMANU

ZANETA VIDAS SAMBUNJAK

Sveučilište u Zadru, Odjel za germanistiku
Kralja Petra Krešimira IV/2
HR-23000 Zadar
zsamb@unizd.hr

UDK: 821.112.2-31“11“
DOI: 10.15291/csi.4800
Izvorni znanstveni članak
Primljen: 19. 3. 2025.
Prihvaćen za tisak: 20. 6. 2025.

Tema ovog rada istraživanje je lika Morgane le Fay u srednjovisokonjemačkoj književnosti 12. stoljeća, s fokusom na kontinuitet i funkciju dosad neistraženih poganskih elemenata kao što su apolonijski kult ili tripartitna božica u njezinu prikazu i s njima povezane magije, rituali, medicina i konstelacija među protagonistima. U teorijskom okviru razmatraju se različita tumačenja Morganina lika u srednjovjekovnoj i ranijoj književnosti uključujući razvoj i promjene u njezinoj karakterizaciji kroz razne kulturne tradicije i žanrove. Cilj istraživanja sadržan je u analizi specifičnih tekstova 12. stoljeća i razmatranju kako su srednjovisokonjemački autori Hartmann von Aue (*Erec i Iwein*) i Ulrich von Zatzikhoven (*Lanzelet*) prikazivali Morganin lik u svjetlu svojih izvora, analogija i njima suvremenog konteksta, a ne gledajući pritom njezine prikaze u ovim tekstovima samo kao arhetipove. Korpus rada čine srednjovisokonjemački arturijanski romani u kojima se izričito spominje Morgana ili su prisutni elementi koji navode na to da se radi o njezinu liku. Metodologija uključuje komparativno tumačenje, identifikaciju izvora i analizu ironije u prikazima Morgane s ciljem utvrđivanja specifičnih funkcija njezinog lika u svakom djelu. Kroz ovo istraživanje pokazuje se raznolikost karakterizacija Morgane i njihov utjecaj na razvoj srednjovisokonjemačke arturijanske književnosti, ali i obrnuto: utjecaj srednjovisokonjemačke arturijanske književnosti na raznolikost karakterizacije Morgane.

KLJUČNE RIJEČI:

arturijanski roman, magija, medicina, Morgan le Fay, poganski elementi, srednjovisokonjemačka književnost

1. UVOD

Morgana le Fay pojavljuje se u srednjovjekovnoj književnosti tijekom više od tri stotine godina, na različitim jezicima i u različitim žanrovima. Postoje istraživanja koja proučavaju razvoj Morgane u odnosu na engleske romane, tradiciju engleskih kronika, tradiciju francuskih romana, potencijalne izvore Morgane u klasičnoj tradiciji te mogući utjecaj irske i velške narodne književnosti na prikaz Morgane. Morganin lik podvrgnut je dosljednom procesu omalovažavanja koji doseže svoj vrhunac u kasnom srednjem vijeku. Tumačenje Morganina lika ovisi o specifičnom kontekstu svakog teksta i njegovim izvorima. Jedan od najranijih spomena Morgane iz 12. stoljeća pokazuje da su mnogi negativni aspekti povezani s njezinim kasnijim književnim inkarnacijama bili integralni dijelovi njezina nejasnog lika od samog početka. Tema ovog rada bit će istraživanje Morgan le Fay u srednjovisokonjemačkoj književnosti s posebnim fokusom na kontinuitet, postojanost, funkciju i komparaciju dosad neistraženih poganskih elemenata kao što su apolonijski kult i tripartitna božica u prikazu njezina lika u srednjovisokonjemačkim romanima iz 12. stoljeća kroz magiju, rituale, medicinu i za Morganu vezane konstelacije među protagonistima.

2. APOLONIJSKI KULT – MORRÍGAN – MORGAN LE FAY

Tijekom srednjovjekovnog razdoblja Morgana le Fay pojavljuje se u širokom spektru jezika i žanrova u različitim ulogama i oblicima. U srednjovisokonjemačkoj književnosti 12./13. stoljeća njezin se lik pojavljuje u *Iweinu* (oko 1200.) i *Erecku* (oko 1185.) Hartmanna od Aue i *Lanzeletu* Ulricha od Zatzikhovena (oko 1194.). Prvi se put pojavljuje kod Geoffreyja od Monmoutha u *Vita Merlini* (oko 1150.), gdje je prikazana kao misteriozna figura, vođa skupine sestara koje nastanjuju otok (Loomis 1945). Vrlo slična figura prikazuje se i u *Lanzeletu* Ulricha od Zatzikhovena. *Lanzelet* je prva obrada lanceletske tradicije na njemačkom jeziku i sadrži najraniji poznati izvještaj o djetinjstvu protagonista s likom najbližijim Dami od jezera (Bumke 2000: 217f). Uočava se i paralela s irskom božicom Machom (Perez 2014: 74). Naime, kad je Lanzeletova majka napadnuta dok ga je držala u rukama, morska ga je vila spasila. Može se slobodno reći da ga je morska vila, mudra kraljica, otela i odvela u svoju zemlju, na otok. Lako je tvrditi da je to bila otmica, jer da je kraljica htjela učiniti dobro djelo, mogla je spasiti i majku od njezinih otmičara, a ne samo dijete. S druge strane, u njezinoj zemlji nije bilo muškaraca, već deset tisuća

žena, djeвица,¹ pa je zapravo otela muško dijete čija je jedina životna svrha kasnije u romanu bila otkriti vlastiti identitet i pripadnost. Otmica djece pripada poganskom apolonijskom kultu: žena obožava muško dijete, ali ne odraslog muškarca. Dijete je dokaz njezine božanstvenosti jer postajanje muškarcem ovisi o njezinoj brizi (Graves 2011: 119f). Sugerirano je i da bi originalni odnos Gospe od Jezera s Lanzeletom mogao biti ljubavni (Perez 2014: 82), a na temelju *Diu Crône* (oko 1230.), dugog arturijanskog pjesničkog djela na srednjovisokonjemačkom jeziku, koje je napisao Heinrich von dem Türlin. U epizodi iz *Diu Crône*, Kai zadirkuje Lancelota: „*daz ir die gotinne, / verkurt an ir minne, / diu iu zôch in dem sê*” („odrekao si se ljubavi božice koja te podigla na otoku u moru”).² Međutim, u ovom radu smatra se da ju je Lanzelet napustio kad je odrastao jer je, za razliku od njezina rođenoga sina Mabuza, sposoban mladi vitez, dok je potonji kukavica kojeg je njegova majka trebala stalno štiti čarolijama.³ To ide u prilog ideji o interpretaciji ove scene kao one vezane uz apolonijski kult, žena koja stalnom brigom i uplitanjem onemogućuje sinu da samostalno rješava vlastite probleme te umjesto zrelog muškarca stvara emocionalno nesposobno dijete. Ta kraljica također nema poznato ime, već se samo naglašava da je mudra morska vila, bolja kraljica od drugih,⁴ što doprinosi njezinoj misterioznosti, gdje se može pretpostaviti da je to Morgan le Fay upravo zbog prethodno spomenutih elemenata. I ne samo to, u njezinoj zemlji vlada vječno proljeće,⁵ što je magija koja štiti Avalon Morgane le Fay, čineći ga zemljom vječne mladosti (Graves 2011: 156). Morgan le Fay u arturijanskoj tradiciji često je prikazana kao božica i čarobnica, što je povezuje s drevnim arhetipom Majke-božice. Uz nju se pojavljuje i Dijana iz šume, božica lova s osobinama klasične Diane, te Djeva od Jezera, koja u *Diu Crône* nosi ime Giramphiel, a ima iste karakteristike – lovkinja, čarobnica, i izričito je nazvana božicom. Sve tri figure – Morgana, Dijana i Djeva – dijele mi-

¹ „Dô kom ein merfeine/ mit eim dunst als ein wint./ siu nam der künigîn daz kint/ und fuort ez mit ir in ir lant./ daz sâhen di vînde zehant./ di vrouwen si geviengen./ in di burc si wider giengen/ mit blutigen swerten/ und tâten, swes si gerten./ Ist ez iu liep an dirr stunt./ sô tuon ich iu vil schiere kunt./ war daz kint ist bekomen./ ez hât ein vrouwe genomen./ ein wîsiu merminne./ diu was ein küniginne/ baz danne alle, di nuo sint./ Siu hete zehen tûsint/ vrouwen in ir lande./ der keiniu bekande/ man noch mannes gezoc.” *Lanzelet* 180–199.

² *Die Krone* 24517–24520.

³ „dirr zage als unguot./ der was der merfeine kint./ diu unsern ritter an den sint/ fuort in daz schœne lant./ dâ er wuohs und dâ er genâde vant/ von maniger vrouwen gemeit./ der merfeine waz daz ge-seit./ ê si den sun gebære./ daz er immer ein zage wære./ durch daz sô vleiz siu sich/ umb daz kastel wunderlich./ daz ez ir sune wære vor./ daz lant was sîn urbor./ ir sun was Mâbûz genant.” *Lanzelet* 3564–3577.

⁴ „ez hât ein vrouwe genomen./ ein wîsiu merminne./ diu was ein küniginne/ baz danne alle, di nuo sint.” *Lanzelet* 192–195.

⁵ „ich ensage iu fûr wâr./ ir lant was über allez jâr/ also miten meien gebluot.” *Lanzelet* 203–205.

tološke korijene i simboliziraju moćne ženske sile povezane s prirodom, magijom i božanskim majčinstvom (Darrah 1997: 68). Osim toga, kada Lanzelet odraste i krene na avanturu u potrazi za vlastitim identitetom i svrhom, kraljica mu daje konja za putovanje i on s vremenom postaje nepobjediv.⁶ Tako ju se može identificirati kao Morganu ili Morrígan, tj. Veliku Kraljicu, u *Lanzeletu* nazvanu „najvećom od svih”,⁷ koja je mogla biti prepoznata po tome što je uvijek poklanjala konja na dar. To ima veze s poganskim mitovima: mitom o Demetri koja je imala sina konja i jela djecu, što opet ima veze s mitom o Leucippe iz Orcomene, koja je zajedno sa svojim dvjema sestrama poludjela i pojela svog sina Ippasa (ždrijebe), ili s mitom iz Pausanije, prema kojem je Rhea, kada je rodila Posejdona, dala svom ljubavniku Kronu da pojede ždrijebe umjesto djeteta, a Posejdon je poslan u Arkadiju na liječenje. Morgana le Fay ili Morrígan ili Velika Kraljica u 2. stoljeću bila je među hereticima identificirana kao Marija Magdalena, a bila je dio drevne trostruke božice: Kopti su ujedinili tri Marije, svjedokinje raspeća, u jednu figuru, gdje Mariju Kleofinu predstavlja Blodeuwedd, Djevicu predstavlja Arianrhod, a Mariju Magdalenu predstavlja Morgan le Fay (Graves 2011: 164). Ovo postaje važnom informacijom za tumačenje Morgane kod Hartmanna od Aue u njegovim kanonskim djelima srednjovisokonje-mačke književnosti, *Iwein*u i *Erecku*.

2.1. IRONIZIRANJE I DEGRADACIJA TRIPARTITNE BOŽICE

Kasnije je Morgana uključena u obitelj kralja Artura, prikazana ne samo kao rođakinja neodređenog odnosa s Arturom već i kao njegova sestra, kao i u Hartmannovu *Erecku*. Kritičari su skloni pretpostaviti da je Morganin lik svjesno omalovažen kako se arturijanska tradicija razvijala, te da su autori romana tijekom vremena mijenjali njezinu izvorno blagu ulogu kao nadnaravne iscjeliteljice u ulogu zle žene zavodnice koja prikazuje sve urođene slabosti žene kako ju definira srednjovjekovna antifeministička tradicija (Sharpe 1998). Na primjer, u Hartmannovu *Iwein*u, nakon što Iwein poludi, izliječen je od svoje ludosti Morganinim pomastima, nama-zanima po cijelom tijelu. Također je zanimljivo da je sluškinja morala lagati koliko je Morganine pomasti dobivene od svoje gospodarice iskoristila kako bi pomogla

⁶ „Dô diu künigîn daz bevant./ daz er gerne rûnte daz lant/ durch niht wan umb êre./ dô gewan im diu vrouwe hêre/ ein vil zierlichez marc./ daz was rosch und starc./ dar ûf er moht ervolgen./ sweme er was erbolgen.” *Lanzelet* 349–356.

⁷ „diu was ein küniginne/ baz danne alle, di nuo sint.” *Lanzelet* 194–195.

Iweinu.⁸ Rečeno djelomično odgovara gore spomenutoj ideji da je Morgana prešla iz nadnaravne žene liječnice koja smišlja čarobnu pomast, do žene koja više ne želi pomoći ili želi pomoći samo određenim ljudima od kojih ima koristi,⁹ a ne svima koji trebaju pomoć. Istodobno, spomenuta snažna drevna ideja o nedjeljivoj trojci prisutna je, ali jako promijenjena. Tri žene pomažu Iweinu: Morgana, koja je napravila čarobnu mast, gospodarica koja je u posjedu masti i bira komu će s njome pomoći i neposlušna služavka koja pretjeruje u korištenju masti i na kraju praznu posudu baca u rijeku u strahu od gospodaričinih prijekora o količini korištene masti te smišlja vještu laž o gubitku posude.¹⁰ Kod Hartmanna, naime, radi se o ironičnoj degradaciji. Od trostruke božice, preko trostruke muze i povratku u Arkadiju i na Helikon s čarobnim travama, do koristoljubive gospodarice i nesmotrene, ali predane služavke. Evo kako: kult muza na Helikonu bavio se magičnim ritualima blagoslova i prokletstva, a sam Helikon bio je poznat po ljekovitim biljkama koje su se koristile za jačanje čarolija, a biljke s Helikona posebno su bile poznate po liječenju ludila. Muze su nazivali Helikonskim djevicama, ali i vješticama jer su obožavale Hekatu, tj. trostruku božicu (Graves 2011: 442f). Čini se da se Hartmann oslanja na upravo ovu tradiciju kada u *Iweinu* opisuje Morgan le Fay kao dobru, jer pravi lijek za ludost, ali i njezinu nasljednicu kao koristoljubivu, jer ne pomaže svima kojima je pomoć potrebna, a pomast se mora ukrasti od nje kako bi izliječila Iweina, do služavke koja mast nesmotreno koristi i na kraju baca. Od tripartitne božice, odnosno jednog njezina dijela, Morgane, moćne čarobnice, iscjeliteljice i Velike Kraljice, odnosno Morrígan, kod Hartmanna je ostala samo sjena, prazna posuda bačena u rijeku. U kontekstu konstelacija među likovima, Iweina je izliječila neposlušnost, ljudska briga i požrtvornost služavke prema potrebitom, a ne čudotvorna Morganina mast, što otkriva dodatnu ironiju ove Hartmannove scene.

2.2. IRONIZIRANJE I DEGRADACIJA MAGIJE I MORGAN LE FAY

Kao što primjećuje Kenneth Hodges, Morganin ugled ima tendenciju degeneracije iz jednog romana u drugi (Hodges 2002), dok Zoë Enstone (2011) ukazuje na veliki

⁸ „Diu vrouwe was des trôstes vrô./ si sprach ‘und ist der suht also/ daz si von dem hirne gât./ der tuon ich im vil guoten rât./ wand ich noch einer salben hân/ die dâ Feimorgân/ machte mit ir selber hant./ dâ ist ez umbe sô gewant/ daz niemen hirmsühte lite./ wurd er bestrichen dâ mite./ erne wurde dâ zestunt/ wol varende und gesunt.’” *Iwein* 3419–3430.

⁹ „ob er von uns wirt gesunt./ mir ist sîn manheit wol kunt./ wirt er des lîbes gereit./ er hât in schiere hin geleit./ und sult ir ouch vor im genesen./ daz muoz mit sîner helfe wesen.’” *Diu vrouwe was des trôstes vrô./ Iwein* 3413–3419.

¹⁰ „Diu vrouwe ouch des niht vergaz/ sîne wolde wizen daz/ wâ ir salbe waere./ mit einem lügemaere/ beredte sich diu wîse maget.” *Iwein* 3655–3659.

afektivni ponor između lijepe mlade vile, pune slatkoće na početku engleske arturijske književnosti, i Arturove lukave, stare suparnice i tajne neprijateljice u kasnijoj srednjovjekovnoj tradiciji. To uključuje prijelaz od božice do vještice, od medicinske sestre do zavodnice. Različiti razlozi predloženi su za ovaj opaženi pad. Maureen Fries ističe zlo koje će okaljati njezin lik od trinaestog stoljeća nadalje i sugerira da pad njezine moralne naravi, njezinih magičnih moći i čak njezine ljepote koincidira s virulentnim rastom mržnje prema ženama u religijskom i laičkom društvu i u svim vrstama književnosti koju povjesničari dokumentiraju kao značajku kasnog srednjeg vijeka (1994). Charlotte Spivack tvrdi da demonizacija Morgane počinje s francuskim romanima, sugerirajući da je to djelomično povezano s njezinom početnom ulogom iscjeliteljice jer su u kršćanskom okruženju umjetnosti liječenja ljekovitim biljem i drugim prirodnim lijekovima u srednjem vijeku i ranom renesansnom razdoblju bile povezane sa starijim ženama koje su bile optuživane za vještičarenje (Spivack 1992: 19). Dok je u *Lanzeletu* morska vila prikazana najprije kao mudra najveća kraljica,¹¹ kasnije se u tekstu jasno naglašava da se jedino s veličanstvenom Morganom, sad nazvanom imenom Fêrmurgâne, iz velških tekstova, „*nach dem welschen Buch*”, može usporediti kći čarobnjaka Malduca: lijepa, časna, zgodna, ponosna i, pametna, jer je iščitala svu mudrost iz knjiga.¹² Slično je tako u *Vulgate Lancelotu* Morgana jedna od rijetkih žena koje se nazivaju vilama, no taj se naziv uvijek dodatno pojašnjava kako bi se racionalizirala njezina moć. Prikazana je kao učenica koja je vlastitim znanjem stekla čarobne sposobnosti, čime zauzima složen položaj između smrtnice i nadnaravnog bića. Njezin lik odražava srednjovjekovnu nesigurnost u vezi s pojmom „vile” i ženske moći, koja se pokušava objasniti, ali ostaje dvosmislena i neuhvatljiva (Harf-Lancner 2015: 143f). U *Iweinu* se naglašava samo da je svojim vlastitim rukama napravila iscjeljujuću pomadu, nije poznato je li ona lijepa i mlada ili stara i ružna vještica.¹³ Dakle, degradacija i ironija je očita: Morgana je ili izolirana na otoku usred mora, gdje pronalazi svoju svrhu u otimanju dječaka ili odgoju mladih muškaraca u slabiće, ili su o njezinoj slavi, ljepoti, moćima i znanjima ostale tek samo priče i ironično, pokoja pomada. Spomenuto je da mudrost dolazi iz knjiga, a ne od magije.

¹¹ „ez hât ein vrouwe genomen,/ ein wîsiu merminne,/ diu was ein küniginne/ baz danne alle, di nuo sint.” *Lanzelet* 192–195.

¹² „Morn nâch des küniges ger,/ dô reit über di brücke her,/ als ez vruo was ertaget,/ des wirtes tohter, ein scheniu maget,/ diu hübsch was und êrbære./ siu fuort einen sperwære,/ von maniger müze wol getân./ man sach ir pferit schöne gân./ Mit dem selben stoltzen kinde/ liefen zwêne winde,/ wan siu durch baniken ûz reit./ als uns daz welsche buoch seit,/ sô endorft siu niht wîser wesen,/ wan siu hât gelesen/ diu buoch von allem liste,/ dâ von siu wunder wiste./ âne Fêrmurgânen di rîchen,/ sô enkunde sich ir gelichen/ dehein wîp, von der ich ie vernam.” *Lanzelet* 7169–7187.

¹³ „die dâ Feimorgân/ machte mit ir selber hant.” *Iwein* 3423.

Da se radi o magiji, Morgana bi bila još tu, a ne samo u pričama iz prošlosti, čime se degradira i magija i Morgana.

2.3. *MEDICINA – MAGIJA*

U Hartmannovu *Erecku*, pak, ona je prikazana kao Arturova pokojna sestra, božica, s ogromnim znanjem nepoznatog izvora koje je nestalo s njom. Prikazana je kao čudotvorna žena s velikim magičnim moćima koja je mogla letjeti oko zemlje, bila je ujedinjena s elementima vode, zraka, vatre, mogla je mijenjati oblike ljudi i životinja, nije bila u skladu s Bogom, imala je rođake u paklu, ali je vladala vragom i zmajevima, znala je sve o biljkama i njihovim učincima te je mogla oživjeti mrtve, pretvoriti glupe u pametne ili lude u zdrave. Prakticirala je vještice na nekršćanski način. Hartmann stoga stvara kombinaciju božice i vještice, ali ne i njezina opadanja, već žaljenja zbog nestanka moći i znanja koje je, „nažalost“, nestalo s njom, a ono što je od nje ostalo jest čudotvoran lijek koji sad kraljica Guinevere koristi kako bi do savršenstva izliječila Erecka.¹⁴ Hiperbolirani ekskurs o Famurgani sadrži Hartmannovu ironično prikrivenu poetološku izjavu koja cilja na umanjivanje važnosti vjere u

¹⁴ „der es gerne vernäme,/ von wannen ditz phlaster käme?/ das hette Famurgan,/des kuniges Schwester, da verlan/ lang darvor, da si erstarb./ was stacher liste an Ir verdarb/ von frembden sinnen! Si was | ein göttinen./ Man mag die wunder nit gesagen/ von Ir, man mus Ir mer verdagen,/ der dieselb frau phlag./ doch so ich maiste mag,/ so sag ich, was si kunde,/ wenn si begünde/ augen Ir zauberlist:/ so het si in kurtzer frist/ die welt umbfarn da/ und kam wider sa./ ich waiss nit, wer si es lert:/ ee ich die umbkerte/ oder zügeschlüege die pra,/ so fűer si hin und schin doch sa./ Si lebete ir vil werde:/ im lufte als auf der erde/ mochte si zu rue schweben,/ auf dem wage und daründter leben./ auch was Ir das unteure:/ si wonte in dem feure/ also sanft als auf dem taue./ ditz kunde die fraue./ und so si des began,/ so machte si den man/ Ze vogel oder ze tiere./ darnach gab si im schiere/ wider sein geschäft./ si kunde doch zaubers die kraft./ Si lebete vast wider got,/ wann es wartete Ir gepot/ das gefűgl zu dem wilde/ an walde und an gevilde./ und daz mich daz maiste –/ die ubeln geiste,/ die da tiefln sint genant,/ die waren alle under Ir handt./ si mochte wunder machen,/ wann Ir müsten die trachen/ von den luften bringen/ steure zu Irn dingen,/ die vische von dem wage./ auch het si mage/ tief in der helle:/ der teuffl was Ir geselle./ der sant Ir steure/ auch aus dem feure,/ wievil si des wolte,/ und was si haben solte/ von erdrliche/ des nam si im angstliche/ alles selb genűg./ die erde dhain wurtzen trűg./ Ir ware Ir craft erkannt/ als mir mein selbs handt./ Seit daz sibilla erstarb/ und Erieto verdarb/ von der uns Lucanus zalt,/ daz Ir zűberlich gewalt,/ wem si wolte, gepot./ der davor was lang todt./ daz er erstűnd wol gesűnt,/ von der ich euch hie zestűnd/ nu nicht mer sagen wil,/ wann es wurde ze vil./ – Si gewan das erdrich,/ das wisset warlich,/ von zauberlichen sinne –/, nie besser maisterinne/ was dann Famurgan./ von der ich euch gesaget han./ wann da were er nicht weiser man,/ wer im wolte daran/ nemen gros laster:/ auch si ein phlaster/ fűr In gebrűefen kunde./ Ja wann man nindert funde,/ wie sere man si wolte ersűchen,/ die craft aus Artztpűchen,/ so kreftigkliche liste,/ die si wider criste/ ũebete, so des begerte Ir műt./ dasselb phlaster machet si gűt/ von allem Irem sinne,/ damit die kűniginne/ Erecken die wűnden verpant.“ *Ereck* 6140–6232.

čuda. Naime, Ereckovo ozdravljenje rezultat je dobre medicinske i ljudske njege – bez magije. Činjenice iznesene u romanu otkrivaju da Famurganina mast uz kontinuiranu primjenu unutar razumnog vremenskog razdoblja može sigurno imati dobar ljekoviti učinak, ali očito ne može činiti čuda (Niesner 2008: 153).

2.4. MEDEJA – KIRKA – MORGAN LE FAY

Doista postoji velika razlika u načinu na koji je prikazana u različitim tekstovima, pa tako i u srednjovisokonjemačkima, a nekoliko romana postavlja ju u izravan konflikt s njezinom početnom ulogom u Geoffreyjevu *Vita Merlini*. Mnogi kritičari različitih disciplina, uključujući folkloristiku i keltske studije, pokušali su objasniti ovu razliku u smislu utjecaja ostataka njezina izvornog izvora ili izvora u ranijoj literaturi. Kao što Fanni Bogdanow ističe, za folkloriste nije bilo transformacije, jer, prema njihovu mišljenju, Morganine uloge u arturijanskim romanima sve odražavaju njezine ranije uloge u usmenoj tradiciji i keltskoj literaturi (Bogdanow 1969). Pišući u odgovoru na početnu tvrdnju Ferdinanda Lota da je Morgan izvorno keltska morska vila, Lucy Allen Paton bila je prva arturijanska kritičarka koja je povezala Morganu s jednom od najstrašnijih i najtajanstvenijih figura u ranoj irskoj literaturi, Morrigan. Paton ističe da se Morriganin ambivalentan stav prema Cú Chulainnu, heroju ulsterskog ciklusa irske mitopoetske naracije, čini kao da odražava Morganin konfliktan odnos s Arturom. Morrigan, a slijedom toga i Morgana le Fay, prikazana je kao velška vila-morska vila, odnosno neka vrsta vodenog božanstva, a kao takva pojavljuje se i u srednjovisokonjemačkom *Landseeten*, kao što je već gore spomenuto. Nastavljajući svoje istraživanje na ono Lucy Allen Paton, ključni članak R. S. Loomisa istražio je elemente njezina lika u različitim figurama iz irskih i velških tekstova, koji su utjecali na generacije kritičara, željnih naglasiti pogansku, keltsku teoriju porijekla za ovu velšku vilu, a taj utjecaj još uvijek snažno djeluje na popularna shvaćanja Morgane do danas (Loomis 1945). Myra Olstead (1967) i Carolyne Larrington (2006) uočile su korelacije između Morgane i vještica Medeje i Kirke, identificirajući posebne elemente i scene koje se čine izvedenima iz klasične tradicije. Osim toga, Maureen Fries ističe da Geoffreyjev koncept Morgane ima izražene sličnosti s figurama poput Boetijeve Dame Filozofije i drugih alegorijskih žena koje su postojale od Prudencija naovamo (Fries 1994: 15), a doista, drugi kritičari su primijetili da kasnija prikazivanja Morgane također koriste opsežnu zbirku apstraktnih personifikacija korištenih u srednjovjekovnoj alegorijskoj ili egzegetske tradiciji. Analiza tih mogućih izvora pokazuje da ih se ne treba smatrati izoliranim, jer klasična tradicija nije samo hranila alegorijsku ili egzegetsku tradiciju na latinskom jeziku, već i mitopoetske narative zabilježene na narodnom jeziku i u

Irskoj i u Walesu. Također treba uzeti u obzir prijenos tih tekstova. Postoje brojni dokazi koji upućuju na to da su i Medeja i Kirka bile dobro poznate figure tijekom srednjeg vijeka, a alegorijska ili egzegetska tradicija sastavni je dio srednjovjekovne književnosti. Međutim, izravan utjecaj irskih i velških narodnih tekstova ipak je znatno kontroverzniji (Russel 2005). U Hartmannovu se prikazu Morgana, slično kao i Kirka, prvi put jasno prikazuje kao božica – što je rijetkost (jedan od četiri takva prikaza) u njezinoj književnoj povijesti. To označava važan trenutak u Morganinoj karakterizaciji: Hartmann ju prikazuje kao ženu koja ne samo da stoji izvan okvira kršćanske tradicije već joj se i svjesno protivi, odražavajući napetosti religijskog prijelaza u njemačkom visokom srednjovjekovlju (Lambert 2015: 97).

2.5. *MORGANA LE FAY – MEDB*

Naime, većina sačuvanih rukopisa irskih i velških tekstova nastali su nakon prvih pojava Morgane. Iako ovi rukopisi čuvaju materijal koji datira iz ranog irskog razdoblja, bilježeći tekstove izvorno zapisane na staroirskom, neki kritičari teško prihvaćaju Loomisove tvrdnje o nepokidanoj usmenoj tradiciji koja seže do sumraka keltskih bogova i božica. Ideju da ta usmena tradicija osigurava prijenos ranih irskih tekstova iz Irske u Wales, Britaniju, a potom u Francusku, gdje postaju osnova za prvu generaciju pisaca romana (Loomis 1959), smatraju problematičnom, jer ne postoje čvrsti povijesni dokazi koji bi potkrijepili ovu tvrdnju. Naime, detaljna analiza navodnih izvora za lik Morgane u irskim i velškim tekstovima pokazuje da postoji samo površinska sličnost, u najboljem slučaju. Loomis, kao i neki kritičari prije njega (Brown i Paton), skloni su brisanju razlika između pojedinih ženskih likova u srednjovjekovnoj arturijanskoj tradiciji i njihovih navodnih irskih i velških izvora, kako bi ojačali svoj argument (Nitze 1904: 83f). Međutim, postoji dokaz da irski i velški narativi imaju ulogu u oblikovanju osnove za arturijanske romane općenito. Naime, komparativna studija između razvoja Morgane i lika Medb kroz odabrane tekstove starog, srednjeg i ranog modernog irskog razdoblja pokazuje da su pisci u Irskoj, Britaniji i na kontinentu očigledno koristili analogne teme i motive. Postoji niz analogija između arturijanske tradicije i rane irske i velške narodne književnosti u pogledu općih karakteristika i niti narativa, što otvara mogućnost određenog utjecaja na oblikovanje i kasniji razvoj Morganina lika. Međutim, postoji malo opravdanja za identificiranje jednog pojedinog lika, poput Morrigan, kao *fons et origo* Morgane, unatoč dijeljenju dvostruke prirode koja spaja aspekte plodnosti i agresije, povezanosti s magijom i sklonosti mijenjanja oblika (Gulermovich 1992: 184; Hebert 2013), ili za spajanje niza različitih likova kako bi se stvorio arhetipski kompozit na način Loomisa i nekoliko suvremenih kritičara (Tracy 2007: 35, 41).

2.6. ČAROBNI PLAŠT

Međutim, Hartmannova *Famurgan* u *Erecku* doista ima dijelove koji se mogu prepoznati kod Morrigan, poput mijenjanja ljudskih i životinjskih oblika, magičnih moći te dvostruke prirode božice i vještice, i one koja se kreće između svjetova živih i mrtvih, dobra i zla. Spominjući i Lukanove Sibilu i Erictos,¹⁵ Hartmann ukazuje na rimski izvor i vjerojatno na kumansku Sibilu koja je prizivala duhove mrtvih i prokovala pijenjem krvi. Međutim, kao što se vidjelo, Hartmann prikazuje Morgana i kao toliko nadmoćnu da bi njegova Morgana doista mogla označavati i Kraljicu svih vila – Medb, ili Mab (Graves 2011: 120, 296, 267). Sve to potvrđuje ideju da nije moguće identificirati jedan lik, poput Morrigan, kao izvor za književnu sliku Morgane, već treba uzeti u obzir i, na primjer, Hartmannove poticaje koje je naveo u svom djelu.

Štoviše, postoje značajne točke podudarnosti između Morgane i njezinih dviju klasičnih prethodnica. Kao što će se vidjeti, njezin dar haljine koja ubija nositelja, pronađene u Post-Vulgata *Suite du Merlin* i kod Sir Thomasa Maloryja, odražava Medejin smrtonosni dar u Senekinoj *Medeji*, Euripidovoj *Medeji* i Higinovim *Fabulae* (Enstone 2011: 11).

U Zatzikhovenovu *Lanzeletu* i Hartmannovu *Erecku*, Medeja haljina postaje haljina morske vile u koju je utkano crno magijsko umijeće, vile koja je otela Lanzeleta, no haljina ne donosi smrt, već otkriva nevjeru dama prema njihovim vitezovima.¹⁶ Srednjovisokonjemački autori transformiraju Medejin smrtonosni začarani dar čime ukazuje na to da bi morska vila u njemačkim arturijanskim romanima zapravo mogla biti Morgana, ali Morgana nije ta koja donosi smrt, već ona koja svojom magijom donosi zlo i nemir među Arturove vitezove i na njegov dvor. To se može prepoznati kao Morganin način otkrivanja nepoštenja dvorskih dama kojima ona ne pripada i kao neku vrstu Kirkeine osvete nad muškim dvorskim plemićima Arturova dvora.¹⁷ Može

¹⁵ „Seit daz sibilla erstarb/ und Ericto verdarb./ von der uns Lucanus zalt./ daz Ir zaüberlich gewalt./ wem si wolte, gepot./ der davor was lang todt./ daz er erstünd wol gesünt./ von der ich euch hie zestünd/ nu nicht mer sagen wil./ wann es wurde ze vil./“ *Ereck* 6202–6211.

¹⁶ „geworht mit fremeder spæhe./ dar ûz nam diu maget sân/ einen mantel wunderlich getân./ der wuohs in allan gâhen./ daz siz an sâhen./ er wart lanc und breit./ für wâr sî iu daz geseit./ daz alle diu varwe dran erschein./ die eht menschen dhein/ ie gesach oder erkande./ an disem fremeden gewande/ was geworht allerslahte/ mit wîbes handen ahte./ tier, vogel, merwunder./ swaz ûf der erde oder drunder/ und zwischen himel und erde ist erkant./ daz eht mit namen ist genant./ daz stuont dran, als lebte./ sô ez iezuo hie swebte./ sô ruct iz aber fürbaz./ ein zouberlist geschuof daz/ von nigromanzie.“ *Lanzelet* 5810–5831.

¹⁷ „wann In ein fein durch frauen neid/ worchte vor der hochzeit./ „die fein worchte den phelle/ so getane weis, daz Er welle./ Welhe frau den mantl trait./ hat Si mit kainer valschait/ Zu Ir manne missetan./ der stet der Mantl zwerchs an./ dasselb Er den frauen tût./ die mit werche oder mit mût/ Im man gefelschet hat./ der Mantl Ir minder rechte stat./ Er sei ze kurtze oder ze lang:/ sünst | meldet Er valsche minne kranckh.“/ Do Er hette beschaiden./ wie Er under baiden/ nach valscher minne gezame und wie ungenäme/ Er zu tragen wäre./ der valber mût päre/ unstäte an der minne./“ *Ereck* 585–605.

se vidjeti da njemački arturijanski roman nastavlja tradiciju prikaza Medeje i Kirke kroz karakterizaciju Morgane, ali u blažoj verziji. Lanzeletova draga, Iblis, otkriva se kroz Morganinu haljinu kao jedina čestita. Plašt ju liječi od tuge i nesreće koju je osjećala dok Lanzelet nije bio u njezinoj blizini.¹⁸ U njemačkom arturijanskom romanu Morgana nije potpuno zla, već selektivno pomaže ili se osvećuje. Pomaže Lanzeletu, svom otetom sinu, čarolijama na način apolonijskog kulta, a na temelju svoje proaktivnosti prema onesposobljavanju muškaraca. Ironija je to koja se odnosi na nesposobne i nezrele muškarce koji se pouzdaju u magiju umjesto u svoje vlastite snage, ne znaju prepoznati plemenitu i čestitu ženu, a žene zbog društvenih ograničenja uz takve muškarce pate.

2.7. VRAG(OVI)

Morganina osveta protiv ženske suparnice u *Vulgata Lancelotu* i kod Maloryja također podsjeća na Kirkinu kaznu prema Skilli, koja se nalazi u Ovidijevim *Metamorfozama* i Servijevu komentaru na Vergilija. S obzirom na to da su se Medeja i Kirka pojavile u tekstovima koji su bili osnovni dio školskog kurikulumu, njihova je vjerojatnost da su utjecale na razvoj Morgane znatno veća. Međutim, ovaj utjecaj možda nije bio jednostran: opis Morgane u *Vita Merlini* Geoffreyja od Monmoutha zapanjujuće je sličan opisu Medeje u *Roman de Troie*, ali *Vita Merlini* prethodila je vremenski djelu *Roman de Troie*, iako se ne može definitivno identificirati kao izvor za njega. Čini se stoga vjerojatnim da su ti autori, kao i mnogi kasniji pisci koji su pisali o Medeji, Kirki i Morgani, koristili opća mjesta koja su se ticala magičnih žena. Naime, prikazi Medeje podjednako su promjenjivi kao i prikazi Morgane, koju srednjovjekovni autori ne prikazuju uvijek u negativnom svjetlu. Istraživanje Morgane također pokazuje da, u nekim tekstovima, njezin prikaz može imati alegorijsku ili egzegetičku dimenziju, osobito u Lancelotovu snu u Post-Vulgata *Queste* u kojem se ona pojavljuje kao vođa skupine đavola i šalje ih za Lancelotom. Slična Morganina karakteristika kao vladarice vruga se pojavljuje i u srednjovisokonjemačkom *Erec-ku*.¹⁹ Međutim, utjecaj alegorijske ili egzegetičke tradicije teško je kvantificirati, jer se čini malo vjerojatnim da je lik Morgane crpljen iz jednog jedinog izvora (Enstone 2011: 12). Zapravo, mogu se prepoznati klasični, alegorijski, irski i velški elementi u

¹⁸ „wan daz diu merminne wîs/ si êrte durch ir âmîs./ Der mantel het noch einen site:/ swer in truoc, daz er vermite/ jâmer und senedez klagen.” *Lanzelet* 6195–6199.

¹⁹ „die ubeln geiste./ die da tiefln sint genant./ die waren alle under Ir handt.” *Ereck* 6181–6183; ili „auch het si mage/ tief in der helle:/ der teufl was Ir geselle./ der sant Ir steure/ auch aus dem feure./ wievil si des wolte,” *Ereck* 6190–6194.

Morganinu liku, ali je vjerojatno da nijedan od tih elemenata samostalno ne ukazuje na konačni izvor za Morganu. Umjesto toga, različiti autori koji su prikazivali njezin lik gradili su svoj prikaz na kombinaciji prethodnih izvora, utemeljenih na specifičnim utjecajima na njih. Nadalje, iako neki autori tvrde da postoji malo tekstualnih dokaza koji sugeriraju da se Morganu može tretirati kao arhetipski prikaz tripartitne božice (Tracy 2007: 32), u njemačkim arturijanskim romanima, vidjelo se, postoji dokaz za mogućnost da ju se može tretirati kao tripartitnu božicu, ali u obliku koji pokazuje njezino postupno umanjivanje odnosno mijenjanje književne slike kroz ironiziranje i degradaciju.

2.8. ČUDOVIŠNOST – ŽENSTVENOST

Za razvoj lika Morgane kroz francuske tekstove koji su utjecali na srednjoengleske arturijanske romane, valja reći i to da se Morgana ne pojavljuje isključivo u arturijanskim tekstovima, a njezin se lik drastično razlikuje čak i unutar same arturijanske tradicije. Tako, dok je u kasnijim srednjovjekovnim engleskim tekstovima poput romana *Sir Gawain i Zeleni vitez* i Maloryjevu djelu *Morte D'Arthur* prikazana kao inherentno zla i ružna, u skladu s francuskim tekstovima poput proznog *Tristana* i Post-Vulgate *Suite du Merlin*, u talijanskoj arturijanskoj tradiciji ona se rijetko prikazuje pod zloslutnim ili barem dvosmislenim aspektom koji nosi za engleske čitatelje. Češće je vezana za ljepotu (Gardner 1930: 35). Međutim, razvoj njezina lika u francuskoj arturijanskoj tradiciji uvelike objašnjava zlu figuru koja se pojavljuje u nekim kasnijim engleskim tekstovima. Od Vulgata *Lancelota* nadalje, Morgana je općenito postavljena u suprotnost s glavnim muškim protagonistom teksta: Lancelotom u *Lancelotu*, Arturom u Post-Vulgata *Suite du Merlin*, Tristanom u proznom *Tristanu* i Aleksandrom u *Alixandre l'Orphelin*. Bogdanow je primijetila da se njezin lik, kako je predstavljen u romanima iz trinaestog stoljeća, ne može povezati s jednim zajedničkim obrascem (Bogdanow 1969: 124). Detaljno proučavanje dostupnog materijala sugerira da je lik Morgane dosljedno razvijan od jednog romana do drugog i da je njegov razvoj uglavnom bio određen kontekstom i strukturom svakog romana. Ova se izjava u određenoj mjeri može primijeniti na opće pojavljivanje Morgane. Stoga, detaljna je analiza mogućih izvora važna za određivanje njezina lika u francuskim tekstovima i onim engleskim tekstovima koji se oslanjaju na njih. U proznom *Tristanu*, na primjer, autor koristi lik Morgane kako bi integrirao Tristana u arturijanski svijet i izjednačio ga s Lancelotom. Baš kao što je ona zakleti neprijatelj Lancelota, također postaje neprijatelj Tristanu. Međutim, pjesnik *Gawaina* čini njezinu poziciju u tekstu ambivalentnijom. On je pod utjecajem specifičnih dijelova Lancelota, ali

stavlja Morganu u potpuno novu ulogu. Crpi iz njezina prikaza u tradiciji francuskog romana, dok istovremeno uključuje vlastito oblikovanje njezina lika unutar složenog narativnog okvira koji je stvorio. Malory, pak, svojoj publici predstavlja najozloglašeniju književnu inkarnaciju Morgane od svih, pri čemu prerađuje svoje francuske izvore na način koji, izgleda, ukazuje na sve veći društveni trend osude i klevetanja moćnih, obrazovanih žena (Enstone 2011: 13–15).

2.9. FAMURGANA – FEMURGANA

Što se tiče srednjovisokonjemačkih arturijanskih romana Hartmanna od Aue *Ereck* i *Iwein*, kao i *Lanzeleta* Ulricha od Zatzikhovena u 12. stoljeću, vidi se da njihovi opisi Morganina lika, Femurgane kod Hartmanna i Famurgane kod Ulricha, imaju poticaj u klasičnom svijetu i ritualnom poganskom krajoliku. Važno je uočiti da kod njih ne postoji prikaz samo „dobre Morgane” kao što je to slučaj kod Geoffreyja od Monmouta i Chrétiena de Troyesa odnosno samo prikaz „loše Morgane” kako je ona prikazana u Vulgata *Lancelotu* i djelu Sir Thomasa Maloryja *Morte D'Arthur*, već taj prikaz nosi karakteristike i dobrog a i zloga, ali je ona uvijek prekrasna, moćna i veličanstvena kao u talijanskoj arturijanskoj tradiciji.²⁰ Kod njih Morgana ne pokazuje negativne karakteristike koje kritičari povezuju s njezinim kasnijim pojavama poput požude i mržnje prema čestitom čovjeku koji ju odbija kao što je to slučaj u *Roman de Troie*, ali je osvetoljubiva prema muškarcima tako da razotkriva njihove izabranice kao nečasne, a kako bi, u skladu s njezinom svrhom u apolonijskom kultu, pomogla svom sinu u odnosu na druge muškarce.²¹ Svi su prikazi hiperbolizirani što ukazuje na ironiziranje povjerenja u korištenje magije u medicini i međuljudskim odnosima. Pokušaji marginaliziranja Morgane le Fay prisutni su, ali njezino imenovanje i prisutnost kao čarobne žene potvrđuju njezinu neraskidivu moć. Morgan nije tek pasivna figura, već utjelovljuje prijetnju i mogućnost obnove unutar muškog viteškog sustava. Unatoč pokušajima da se redefinira ili potisne, ona ostaje simbol ženske snage koja izmiče potpunoj kontroli. Njezin lik pokazuje da žene, iako formalno isključene iz političke moći, ostaju ključne u narativnom i simboličkom poretku arturijanske legende (Fisher 2015: 90–92). Ukazuje se i na to da je Morgana u srednjovisokonjemačkim tekstovima utjelovala književne brige svoga razdoblja u vezi magije i medicine, ali je njezin lik i prikaz međuljudskih odnosa u kojima je Morgana sudjelovala imao funkciju kojom autori prkose društvenim i rodnim očekivanjima u srednjovisokonjemačkom

²⁰ V. Fn 11 i 13.

²¹ V. Fn 15.

društvu, pri čemu ukazuju na propitivanje tradicionalnih ideja ženstvenosti i muževnosti, čudovišnosti i ljepote, identiteta i promjene društvenih očekivanja kako za žene tako i za muškarce. U djelima Hartmanna od Aue, lik Morgane, iako moćan, sve više postaje odsutna i bestjelesna figura Drugosti, s naglaskom na njezinu prijetecu narav. Sličan pristup vidljiv je i u *Lanzeletu*, gdje se taj trend udaljavanja od vilinskih ženskih likova nastavlja (Lambert 2015: 94).

3. ZAKLJUČAK

Može se ustanoviti da su se srednjovisokonjemački tekstovi, u kojima se spominje Morgana ili su u njima pronađene autorove smjernice koje ukazuju na elemente koji vode do Morgane, razmatrali pojedinačno u svjetlu svojih poznatih izvora, mogućih analogija i njima suvremenog konteksta kako bi se utvrdio autorov razlog za prikazivanje Morgane, a nisu se gledali njihovi prikazi samo kao arhetip ili samo kao dio općeg trenda u razvoju Morgane. Zbog brojnih i često samosuprotnih karakterizacija Morgane u tekstovima prije 12. stoljeća, srednjovisokonjemački autori imali su izbor u načinu na koji su odlučili prikazati njezin lik. Svaki se tekst tretirao pojedinačno, identificirajući moguće izvore i analogije specifične za taj tekst, prije nego što se krenulo u komparativno tumačenje posebnih karakteristika prikaza Morgane i funkcije njezina ironiziranja u njima. Generalizacije o porijeklu i razvoju Morganina lika u srednjovisokonjemačkom arturijanskom romanu dodatno odražavaju i podržavaju raznolikost karakterizacija prisutnih u svakom tekstu u kojem se ona pojavljuje.

BIBLIOGRAFIJA

PRIMARNA LITERATURA

- HARTMANN VON AUE. 2001. *Iwein*. Berlin i New York: Walter De Gruyter.
 HARTMANN VON AUE. 2017. *Ereck*. Berlin i New York: Walter de Gruyter.
 ULRICH VON ZATZIKHOVEN. 2006. *Lanzelet*. Berlin i New York: Walter De Gruyter.
 HEINRICH VON DEM TÜRLIN. 2000. *Die Krone*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.

SEKUNDARNA LITERATURA

- BOGDANOW, Fanni. 1969. „Morgain’s Role in the Thirteenth-Century French Prose Romances of the Arthurian Cycle”. *Medium Ævum* 38(2): 123–133.
 BUMKE, Joachim. 2000. *Geschichte der deutschen Literatur im hohen Mittelalter*. München: dtv.
 DARRAH, John. 1997. *Paganism in Arthurian Romance*. Martlesham: Boydell Press.
 ENSTONE, Zoë. 2011. „Wichecraft & Vilaine”: *Morgan Le Fay in Medieval Arthurian Literature*. Doktorski rad. Leicester: University of Leicester.
 FISHER, Sheila. 2015. „Leaving Morgan aside: Woman, History, and Revisionism in Sir Gawain and the Green Knight”. *Arthurian Women: A Casebook*. Ur. Thelma S. Fenster. London, New York: Routledge: 77–96.
 FRIES, Maureen. 1994. „From The Lady to The Tramp: The Decline of Morgan le Fay in Medieval Romance”. *Arthuriana* 4(1): 1–18.
 GARDNER, Edmund Garratt. 1971. *The Arthurian Legend in Italian Literature*. London: Octagon Books.
 GRAVES, Robert. 2011. *La Dea Bianca*. Milano: Adelphi.
 GULERMOVICH, Angelique. 1992. „Woman’s Word: Threats and Prophecies, Lies and Revelations in Arthurian Romance and Medieval Irish Literature”. *Proceedings of the Harvard Celtic Colloquium* 12: 184–195.
 HEBERT, Jill. M. 2013. *Morgan Le Fay, Shapeshifter*. New York: Palgrave Macmillan.
 HODGES, Kenneth. 2002. „Swords and Sorceresses: The Chivalry of Malory’s Nyneve”. *Arthuriana* 12(2): 78–96.
 HARF-LANCNER, Laurence. 2015. „Fairy Godmothers and Fairy Lovers”. *Arthurian Women: A Casebook*. Ur. Thelma S. Fenster. London, New York: Routledge: 135–152.
 LAMBERT, Amy Annie Ophelia. 2015. *Morgan le Fay and Other Women: A Study of the Female Phantasm in Medieval Literature*. Doktorski rad. Hull: University of Hull.

- LARRINGTON, Carolyn. 2006. *King Arthur's Enchantresses: Morgan and her Sisters in Arthurian Tradition*. London: I. B. Tauris.
- LOOMIS, Roger Sherlman. 1945. „Morgain La Fee and the Celtic Goddesses”. *Speculum* 20(2): 183–203.
- LOOMIS, Roger Sherlman. 1959. „Morgain La Fée in Oral Tradition”. *Romania* 80(319): 337–367.
- NIESNER, Manuela. 2008. „Das Wunderbare in der Conjointure. Zur poetologischen Aussage des Feimurgan-Exkurses in Hartmanns 'Erec'.” *Zeitschrift Für Deutsches Altertum Und Deutsche Literatur* 137(2): 137–157.
- NIEVERGELT, Marco. 2011. „Paradigm, Intertext, or Residual Allegory: Guillaume de Deguileville and the Gawain-poet”. *MÆ* 80: 18–40.
- NITZE, Wm. A. 1904. „The Origins of Arthurian Romance [Review of *Iwain, a Study in the Origins of Arthurian Romance; Studies in the Fairy Mythology of Arthurian Romance*, by A. C. L. Brown & L. A. Paton]”. *Modern Language Notes* 19(3/4): 80–84.
- OLSTEAD, Myra. 1967. „Morgan le Fay in Malory's *Morte Darthur*”. *BBIAS* 19: 128–138.
- PÉREZ, Kristina. 2014. *The Myth of Morgan la Fey*. New York: Palgrave Macmillan.
- RUSSELL, Paul. 2005. „What was Best of Every Language”. *A New History of Ireland I: Prehistoric and Early Ireland*. Ur. Dáibhí Ó Cróinín. Oxford: Oxford University Press: 405–450.
- SHARPE, Victoria. 1998. „The Goddess Restored”. *Journal of the Fantastic in the Arts*. Vol. 9, no. 1 (33): 36–45.
- SPIVACK, Charlotte. 1992. „'Morgan le Fay: Goddess or Witch?'”. *Popular Arthurian Traditions*. Ur. Sally K. Slocum. Madison, WI: Popular Press: 18–23.
- TRACY, Larissa. 2007. „A Knight of God or the Goddess? Rethinking Religious Syncretism in 'Sir Gawain and the Green Knight'”. *Arthuriana* 17(3): 31–55.

MORGAN LE FAY IN MIDDLE HIGH GERMAN ARTHURIAN LITERATURE

ZANETA VIDAS SAMBUNJAK

ABSTRACT

The topic of this paper is the exploration of the character of Morgan Le Fay in 12th-century Middle High German literature, with a focus on the continuity and function of previously unexplored pagan elements – such as the Apollonian cult or the tripartite goddess – in her portrayal, along with the associated magic, rituals, medicine, and relationships among the protagonists. The theoretical framework examines various interpretations of Morgan's character in medieval and earlier literature, including the development and changes in her characterization across different cultural traditions and genres. The aim of the research is to analyse specific 12th-century literary works and investigate how Middle High German authors Hartmann von Aue (*Erec* and *Iwein*) and Ulrich von Zatzikhoven (*Lanzelet*) portrayed Morgan's character in light of their sources, analogies, and contemporary context, rather than viewing her portrayals in these texts merely as archetypes. The corpus of the paper consists of Middle High German Arthurian romances in which Morgan is explicitly mentioned or where elements suggest that the character in question is Morgan. The methodology involves comparative interpretation, source identification, and an analysis of irony in the portrayals of Morgan, with the goal of determining the specific functions of her character in each work. This research demonstrates the diversity of Morgan's characterizations and their influence on the development of Middle High German Arthurian literature, as well as the reverse influence: the impact of Middle High German Arthurian literature on the diversity of Morgan's characterization.

KEYWORDS:

Arthurian romances, magic, medicine, Middle High German literature, Morgan Le Fay, pagan elements